

Spis treści

SPRAWOZDANIE MERYTORYCZNE Z DZIAŁALNOŚCI
FUNDACJI „BIBLIOTEKA EKOLOGICZNA”
W POZNANIU W 2012 ROKU 2

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH 6

    WRÓBEL 6

    KAWKA 7

    SZPAK 8

    OKNÓWKA 8

    JERZYK 9

    GOŁĄB MIEJSKI 10

    PUSTUŁKA 11

    INNE PTAKI 11

    TERMINY I MIEJSCA LĘGÓW PTAKÓW 12

    CZEGO ROBIĆ NIE WOLNO! 13

    CO NALEŻY ROBIĆ! 13

    CO MOŻNA ROBIĆ? 14

    SKRZYNKI LĘGOWE 14

POPRAWA TRAS MIGRACYJNYCH DLA
ZAFROŻONEGO GATUNKU GĘSI 19

DYREKTYWA SIEDLISKOWA: OCHRONA
BIORÓŻNORODNOŚCI EUROPY 20

WIĘCEJ ZA MNIEJ 22

TWORZENIE NOWEGO PAKIETU
NA RZECZ CZYSTEGO POWIETRZA 24

RADA PROGRAMOWA REGIONALNEGO CENTRUM EDUKACJI EKOLOGICZNEJ W POZNANIU:
MAREK BEER, ARKADIUSZ BŁOCHOWIAK, ROMUALD GRABIAK, HANNA GRUNT, RYSZARD
GOŁDYN, EWA HOFFMANN, PIOTR KOWALCZAK, ZBIGNIEW KRYSIŃSKI, ANDRZEJ MIZGAJSKI,
JOLANTA RATAJCZAK.

WIELKOPOLSKI BIULETYN EKOLOGICZNY
UKAZUJE SIĘ DZIĘKI POMOCY FINANSOWEJ
WOJEWÓDZKIEGO FUNDUSZU OCHRONY ŚRODOWISKA
I GOSPODARKI WODNEJ W POZNANIU

*Foto. okładka: „TANIEC”,
Park Leśny „Dębina”, Natalia Foszczka*

Wydawca: Fundacja Biblioteka Ekologiczna – Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej. 61-715 Poznań, ul. Kościuszki 79, tel.: 61 852 41 39, 61 852 13 25, fax: 61 852 82 76 e-mail: fbercee@gmail.com <http://free.ngo.pl/rceebepz/> Redaguje Zespół. Skład i druk: PRODRUK Poznań ul. Błażeja 3, tel. 61 822 90 46. Redakcja zastrzega sobie prawo do skracania i adiustacji tekstów oraz zmiany tytułów. Przedruk materiałów lub ich części tylko za zgodą redakcji Wielkopolskiego Biuletynu Ekologicznego. Nakład wydrukowano na papierze ekologicznym. Nakład. 1000 szt.

SPRAWOZDANIE MERYTORYCZNE Z DZIAŁALNOŚCI FUNDACJI „BIBLIOTEKA EKOLOGICZNA” W POZNANIU W 2012 ROKU

Fundacja „Biblioteka Ekologiczna” od 21 kwietnia 2011 r. należy do organizacji pożytku publicznego o nr KRS 0000019584. Jest organizacją non profit i prowadzi zgodnie ze statutem działalność nastawioną na podnoszenie świadomości ekologicznej ogółu społeczeństwa. Jednym z głównych programów Fundacji było gromadzenie wydawnictw dotyczących szeroko pojętej ochrony środowiska i udostępnianie ich każdemu zainteresowanemu. Fundacja prowadziła również szeroką działalność związaną z edukacją ekologiczną, nastawioną w pierwszym rzędzie na uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich. Niektóre z realizowanych w 2012 r. projektów nastawione były również na dorosłych. Fundacja „Biblioteka Ekologiczna” od 1994 r. została w ramach sieci regionalnych programu PHARE nominowana na jeden z 17 centrów edukacji ekologicznej w Polsce. Od 2003 roku Fundacja jest członkiem Związku Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć z siedzibą w Krakowie, do której należy 10 organizacji ekologicznych z całej Polski. Fundacja była jednym z członków założycieli PZS. Bierzymy aktywny udział w niektórych ogólnopolskich akcjach, koordynowanych przez PZS.

Prowadzona w 2012 roku działalność Fundacji Biblioteka Ekologiczna skupiała się w kilku programach. Był to program biblioteczny, edukacyjno-wystawienniczy, wydawniczy, przyrodnicze laboratorium interaktywne, udział w ogólnopolskich kampaniach dotyczących problemów ważnych dla ochrony środowiska i zdrowia. Poniżej przedstawiamy krótką charakterystykę poszczególnych programów.

Biblioteka – jej funkcjonowanie w ubiegłych latach było możliwe dzięki finansowemu wsparciu ze strony Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu. Dotacja przeznaczona była głównie na zatrudnienie osoby do obsługi czytelników oraz opłacenie części kwoty czynszu za najem lokalu. W 2012 r. niestety nie przyznano Fundacji żadnej dotacji na ten cel, mimo składania wniosków do WFOŚiGW oraz do Departamentu Kultury Urzędu Marszałkow-

skiego w Poznaniu. Otrzymano jedynie niewielkie wsparcie z Urzędu Miasta Poznania (w kwocie 3 tys. zł) na złożony projekt „Nowe formy aktywności Biblioteki Ekologicznej” ukierunkowany na digitalizację starszych

wydawnictw Fundacji, których nakłady w większości zostały już wyczerpane. Są to książeczki dla dzieci i młodzieży „Nasze Środowisko”, o różnej tematyce ekologicznej oraz „Podróż w kropli wody”, „Orzeł ginący – symbol narodowy”, „Chrońmy europejskie żaby zielone”. Dzieci i młodzież a także ich wychowawcy i rodzice będą mogli poznawać wspólnie poprzez internetowe łącza, ciekawą problematykę podróży w kropli wody, czym może

być zagrożone nasze środowisko. Czy odpady i hałas są naprawdę niebezpieczne dla środowiska. Z kolei las – to zielony skarb, więc trzeba się wybrać razem z dziećmi na różnorodne wycieczki przyrodnicze. Zapoznanie się bezpośrednio z dostępną pozycją literatury umożliwi im łatwiej zaobserwować w terenie zachodzące zjawiska – pozytywne jak i negatywne, z którymi już wcześniej zetknęli się. Rozszerzenie oferty dostępnej w formie elektronicznej, umożliwi szerokie korzystanie ze zbiorów bibliotecznych uczniom i nauczycielom z odległych miejscowości od siedziby Fundacji i zbiorów Biblioteki. Dzięki temu wsparciu pozycje te stały się powszechnie dostępne na naszej stronie internetowej: <http://www.be.eko.org.pl/wyd/wyd.html>. Brak wsparcia finansowego dla funkcjonowania biblioteki oraz rosnące zadłużenie w stosunku do Centrum Kultury Zamek za wynajem pomieszczeń bibliotecznych zmusił Zarząd do podjęcia radykalnej decyzji nieodpłatnego przekazania zbiorów bibliotecznych Poznańskiemu Centrum Edukacji Ustawicznej i Praktycznej w Poznaniu przy ul. Jawornickiej 1, które jest jednostką budżetową i może zagwarantować dalsze funkcjonowanie biblioteki. Z końcem listopada zwolniono zajmowane pomieszczenia na parterze Maształarni Zamkowych, przenosząc całą działalność Fundacji do trzech pomieszczeń znajdujących się na piętrze. Fundacja w dalszym ciągu gromadzić będzie zbiory z zakresu ochrony środowiska, korzystając z dotychczas

SPRAWOZDANIE MERYTORYCZNE Z DZIAŁALNOŚCI FUNDACJI „BIBLIOTEKA EKOLOGICZNA” W POZNANIU W 2012 ROKU

nawiązanych kontaktów z wydawcami i organizacjami i przekazywać je do PCEUiP.

Program edukacyjno-wystawienniczy, realizowany jest nieprzerwanie od listopada 1992 roku. Wystawom fotografii na tematy związane z ochroną przyrody i środowiska towarzyszyły zajęcia multimedialne, prowadzone przez autorów wystaw lub przyrodników znających daną problematykę. Przeciętnie jedna wystawa odwiedzana była przez kilkanaście klas uczniowskich. Informacja o wystawach i zajęciach była szeroko kolportowana – umieszczana na stronach internetowych Fundacji i Kuratorium Oświaty, wysyłana do szkół w całej Wielkopolsce. Organizowane zajęcia poszerzają wiedzę przyrodniczą dzieci i młodzieży, uwalniają na problemy zagrożeń środowiska, podnosząc ich świadomość ekologiczną. Dzięki wsparciu Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej zajęcia powyższe realizowano w ramach dwu projektów pt. „Pozaszkolne zajęcia multimedialne połączone z wystawami tematycznymi z zakresu ochrony przyrody i środowiska”. W roku 2012 miało miejsce 7 wystaw (w tym jedna przechodząca z poprzedniego roku). Były to:

- „Uganda – zaginiony świat Ruwenzori”
- „Aotearoa – Nowa Zelandia: szlakiem wulkanów, gejzerów i gorących źródeł”
- „Piękne i drapieżne, czyli rośliny mięsożerne”
- „Fascynujący świat roślin południowej Afryki”
- „Rzeka Warta w obiektywie młodego fotografa”
- „Przyroda Australii”
- „Siedliska wodne na obszarach Natura 2000”

Dodatkowo w ramach pozaszkolnych zajęć multimedialnych wykorzystywane były trzy dalsze wystawy, zorganizowane przez Fundację, sfinansowane z innych projektów. Były to:

„Lokalne problemy ochrony przyrody i środowiska w Poznaniu”

„Problemy z zakresu ochrony przyrody i środowiska Wielkopolski”

„Rola zbiorników wodnych w krajobrazie rolniczym”.

Wystawy te po ekspozycji w Fundacji wypożyczane są różnym instytucjom (szkołom, ośrodkom edukacji ekologicznej), gdzie dalej służą młodym odbiorcom, uwalniając ich na piękno przyrody i jej zagrożenia. Wybrane zdjęcia wykorzystywane były również do dekoracji stoiska Fundacji na Targach Edukacyjnych i Targach Ogrodnictwa i Architektury Krajobrazu GARDENIA.

Ogólny koszt projektu wyniósł 14 251,00 zł, z czego uzyskane dofinansowanie z WFOŚiGW wynosiło 7 000,00 zł.

Program wydawniczy Fundacji składa się z trzech części. Pierwszą z nich stanowią książki, wydawane nie-

regularnie, drugą – czasopismo „Wielkopolski Biuletyn Ekologiczny”, ukazujący się zwykle 6 razy w roku, trzecią – program zaopatrzenia szkół w miesięczniki Aura i Przyroda Polska. Do tej pory Fundacja wydała 15 pozycji książkowych, z czego dwie ukazały się w 2012 r. w ramach niżej omówionego projektu „Rola zbiorników wodnych w krajobrazie rolniczym”.

„Wielkopolski Biuletyn Ekologiczny” ukazał się w 2012 roku w postaci czterech, zamiast dotychczasowych sześciu numerów. Powodem była znacznie mniejsza niż zwykle dotacja, uzyskana na ten cel z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, w ramach projektu pn. „Wydawanie czasopisma pt. Wielkopolski Biuletyn Ekologiczny”. Poświęcony był on promowaniu działań edukacyjnych podejmowanych w naszej Fundacji, sprawom gospodarki wodnej w Wielkopolsce, CITES, odnawialnym źródłom energii i innym aktualnym problemom ochrony środowiska. Ogólny koszt projektu to 28 000 zł, z czego dotacja z WFOŚiGW wynosiła 20 000 zł.

Zaopatrzenie szkół w miesięczniki Aura i Przyroda Polska obejmuje wszystkie szkoły ponadpodstawowe z terenu całego województwa wielkopolskiego. Czasopisma te stanowią pomoc dydaktyczną dla nauczycieli prowadzących zajęcia z zakresu ochrony przyrody i środowiska w ramach edukacji szkolnej. Dzięki finansowemu wsparciu projektu pn. „Zaopatrzenie szkół z terenu województwa wielkopolskiego w miesięczniki Aura i Przyroda Polska, jako pomoce dydaktyczne dla nauczycieli prowadzących lekcje i zajęcia w zakresie ochrony środowiska” przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu, szkoły otrzymują te czasopisma bezpłatnie. Ogólny koszt projektu to 314 734,19 zł, z czego dotacja z WFOŚiGW wynosiła 298 995 zł.

„Pozaszkolne warsztaty wiedzy z ochrony przyrody i środowiska” to ważny projekt edukacyjny nastawiony na dzieci i młodzież szkolną. Był on realizowany w 2012 r. jako kontynuacja zajęć ubiegłorocznych, dzięki finansowemu wsparciu z Urzędu Miasta Poznania. Obejmował on zajęcia warsztatowe w siedzibie Fundacji w ramach „przyrodniczego laboratorium interaktywnego” oraz zajęcia terenowe w miejscach interesujących z przyrodniczego punktu widzenia. Realizowany był on w czasie wakacji oraz po powrocie dzieci do szkoły, toteż mogło z niego skorzystać wiele grup młodzieży szkolnej pozostających w mieście w czasie lata, dzięki nawiązanej współpracy z organizatorami różnego rodzaju pólkolonii i zajęć w świetlicach osiedlowych. Zajęcia w formie warsztatów prowadzone były w grupach średnio 18-osobowych, w specjalnie wyposażonym laboratorium, umożliwiającym poznawanie owadów i innych zwierząt, drzew i roślin zielnych, organizmów zamieszkujących ekosy-

SPRAWOZDANIE MERYTORYCZNE Z DZIAŁALNOŚCI FUNDACJI „BIBLIOTEKA EKOLOGICZNA” W POZNANIU W 2012 ROKU

stemy wodne oraz anatomii człowieka i paleontologii. Dzieci czynnie poszerzały swą wiedzę przyrodniczą oraz zapoznawały się z metodami aktywnego, samodzielnego rozwijania swych zainteresowań przyrodniczych. Zajęcia terenowe prowadzono w różnych punktach Poznania – m.in. w Ogrodzie Botanicznym, nad Rusalką, na Cytadeli i na Morasku, w grupach średnio 25-osobowych. Zajęcia te oprócz zadań czysto poznawczych miały też uwarunkować młodzież na interakcje zachodzące w przyrodzie oraz zmiany wywołane wpływem człowieka, a co za tym idzie na sposoby właściwego postępowania, ograniczającego negatywny wpływ człowieka na otaczającą nas przyrodę. Wszyscy uczestnicy warsztatów otrzymali upominki książkowe. W 2012 roku odbyły się zajęcia dla 42 grup dzieci i młodzieży szkolnej, w których łącznie uczestniczyło ponad 900 uczniów. Ogólny koszt tego projektu to 20 600 zł, w całości sfinansowany przez Urząd Miasta Poznania.

„Poznajemy obszary chronione Natura 2000 Poznania i okolic” to również pozaszkolne zajęcia dla młodzieży szkolnej, zorganizowane w formie warsztatów terenowych w dolinie Cybiny, objętej ochroną w ramach obszarów Natura 2000. W trakcie zajęć uczniowie praktycznie zapoznawali się z bioróżnorodnością siedlisk oraz flory i fauny na obszarze chronionym. Korzystając z lornetek obserwowali ptaki wodne – np. czarne kormorany, kaczki krzyżówki, łyski, łabędzie i innych mieszkańców lasów. Zapoznawali się z mechanizmami jakie zachodzą pomiędzy przyrodą, a człowiekiem (np. rekultywacja Jeziora Swarzędzkiego). Uczniowie znacznie poszerzyli swoją wiedzę na temat obszarów chronionych NATURA 2000 w Poznaniu i jego okolicach. Uczyli się rozpoznawać różne gatunki drzew na podstawie ich charakterystycznych cech np. liści, kory, owoców. Nie są już im obce pojęcia: „grądy”, „olsy”, „łęgi” i wiedzą, że siedliska łęgów wiązowo-jesionowych podlegają ochronie na obszarze NATURA 2000. Duże zainteresowanie wzbudziły informacje dotyczące leczniczego zastosowania spotykanych podczas wycieczek roślin – czarnego bzu, głogu, babki, topinamburu, nawłoci itd.. Zebrane podczas zajęć terenowych liście, kawałki kory, szyszki, żołędzie były dla uczniów pamiątką do dalszego wykorzystania w szkole. Warto podkreślić, że wszystkim uczniom bliski kontakt z przyrodą uświadomił jej wartość w tradycji regionu, kształtował patriotyzm lokalny związany ze środowiskiem, w którym żyją oraz świadomość istnienia obszarów, których walory mają rangę europejską. Zajęcia kończyły się podsumowaniem wiedzy w formie konkursu, a trzech laureatów otrzymywało nagrody książkowe. Wszyscy uczestnicy otrzymali też książeczki o tematyce przyrodniczej oraz poczęstunek. Na uwagę zasługuje podkreślenie, że w Winogradzkiej Telewizji Kablowej ukazała się relacja z terenowych

zajęć przyrodniczych. Zrealizowano ogółem 10 zajęć terenowych w grupach 15-28 osobowych. Łącznie w zajęciach brało udział 220 uczniów ze szkół poznańskich. Zajęcia te w całości zostały sfinansowane przez Urząd Miasta Poznania, dla dzieci i młodzieży z terenu miasta. Ogólny koszt projektu to 10 tys. zł.

„Konkurs fotograficzny dla dzieci i młodzieży szkolnej z zakresu ochrony przyrody i środowiska” objął swym zasięgiem całe województwo, dzięki patronatowi Urzędu Miasta Poznania oraz WFOŚiGW. Wzięło w nim udział 10 szkół z miasta Poznania oraz 10 z terenu województwa. Konkurs był 3-etapowy, przy czym rozstrzygnięcie I i II etapu nastąpiło w szkołach, natomiast III etap został rozstrzygnięty w Fundacji. Cieszył się on dużym zainteresowaniem uczniów i nauczycieli. Na konkurs wpłynęło wiele bardzo interesujących prac, z których zorganizowano dwie wystawy fotograficzne, zatytułowane: „Lokalne problemy ochrony przyrody i środowiska w Poznaniu” i „Problemy z zakresu ochrony przyrody i środowiska Wielkopolski”. Zaprezentowane prace na wystawach cechowały się „dobrym rzemiosłem” fotograficznym, artyzmem i zrozumieniem tematyki. Świadczyły one o dojrzałości i zaangażowaniu uczniów w krzewienie świadomości ekologicznej w ich otoczeniu. Prace przedstawiały piękno przyrody dzikiej i przekształconej przez człowieka w Wielkopolsce, ukazywały jej zagrożenie poprzez umiejętne fotografowanie i dowolną interpretację. Nagrodami w I i II etapie konkursu były książki, natomiast w III etapie wartościowe nagrody rzeczowe (rower, aparat fotograficzny, spiwór). Fundacja zorganizowała wernisaż, na którym z udziałem Dyrektora Wydziału Ochrony Środowiska Urzędu Miasta Piotra Szczepanowskiego, zostały wręczone nagrody i upominki. Nagrodzone i wyróżnione zdjęcia umieszczone zostały na stronie internetowej Fundacji jak również opublikowane zostały w czasopiśmie Fundacji Wielkopolskiego Biuletynu Ekologicznego, nr 3. Wystawy fotograficzne są eksponowane w szkołach. Z Urzędu Miasta Poznania uzyskano dotację na ten cel w kwocie 13 250 zł, w całości pokrywającą koszty dotyczące organizacji konkursu dla szkół poznańskich, natomiast z WFOŚiGW – 10 000 zł, z czego wykorzystano 9 034,62 zł, uzupełniając koszty udziałem własnym w wysokości 4 140,62 zł.

W listopadzie 2012 r. przeprowadzono w ramach projektu „Na ratunek małżom” akcję ratowania małży ze spuszczanego Zbiornika Maltańskiego. Na odsłaniającym się dnie zbiornika w trakcie spuszczenia wody stwierdzono występowanie dużej ilości małży z rodzaju skójką i szczeżuja, które są ważnym elementem ekosystemu, odfiltrującym zawieszinę fitoplanktonu z toni wodnej. Przeprowadzona akcja polegała na zebraniu małży i przetransportowaniu ich do wyżej położonych

SPRAWOZDANIE MERYTORYCZNE Z DZIAŁALNOŚCI FUNDACJI „BIBLIOTEKA EKOLOGICZNA” W POZNANIU W 2012 ROKU

stawów na rzece Cybinie. Do akcji włączono 9 klas (od 3 do 6 klasy) ze szkół z terenu Poznania przez okres 9 dni, uwrażliwiając przy tym dzieci i młodzież na problemy ochrony środowiska. Zebranie setek tysięcy kilogramów małży i przeniesienie ich do innych, napełnionych wodą zbiorników, świadczy o dużej dojrzałości i zaangażowaniu uczniów w ratowanie małych zwierząt, co w przyszłości z pewnością zaowocuje zaangażowaniem w inne problemy dotyczące ochrony środowiska. W akcji uczestniczyło ponad 250 uczniów. Wzorowa ich praca i ich duże zaangażowanie zostały nagrodzone książkami i certyfikatami za ratowanie małży oraz gorącą zupką. Akcją zainteresowały się mas-media, nagłaśniając ją w prasie, radiu i telewizji (nawet na antenie ogólnopolskiej), dzięki czemu efekt edukacyjny został znacząco powiększony. Koszt akcji wynoszący 4 600,00 zł w całości został pokryty przez Urząd Miasta Poznania.

Oprócz edukacji dzieci i młodzieży Fundacja przeprowadziła dwa duże projekty, nastawione na edukację dorosłych, głównie rolników. Pierwszy z nich, zatytułowany „Rola zbiorników wodnych w krajobrazie rolniczym”, dotyczył potrzeby ochrony i restytucji małych zbiorników wodnych. Jego celem było uzmysłowienie mieszkańcom wsi dużego znaczenia zbiorników wodnych w zwiększaniu retencji wody w krajobrazie rolniczym, podnoszeniu bioróżnorodności, w tym gatunków będących sprzymierzeńcami rolników w ochronie roślin uprawnych oraz gatunków i siedlisk rzadkich, chronionych i zagrożonych. Przeprowadzono dwuetapowe szkolenie na terenie województwa wielkopolskiego, dolnośląskiego i kujawsko-pomorskiego. Pierwszy etap polegał na przeszkoleniu 41 pracowników różnych służb, związanych z rolnictwem (pracownicy Zarządów Melioracji, ODR, Izb Rolniczych, urzędów gminnych, nauczycieli ze szkół rolniczych, itp.), którzy następnie przeprowadzili szkolenia rolników w pobliżu miejsc zatrudnienia. Łącznie przeprowadzono 120 szkoleń drugiego stopnia, w których wzięło udział 2550 osób. Dla potrzeb szkolenia I stopnia wydano monografię pt. „Rola zbiorników wodnych w krajobrazie rolniczym”, natomiast dla szkoleń II stopnia bogato ilustrowany podręcznik: „Potrzeba ochrony zbiorników śródpolnych”. Autorami książek oraz szkolenia I stopnia byli głównie pracownicy naukowcy wyższych uczelni oraz placówek Polskiej Akademii Nauk z Poznania i Krakowa. Przygotowano również wystawę fotograficzną, ilustrującą omawiane problemy, która była elementem szkolenia I stopnia. Po jej ekspozycji w Fundacji, przekazano ją do Zespołu Szkół Ochrony Środowiska i Agrobiznesu w Poznaniu, gdzie pełni nadal ważną funkcję edukacyjną. Projekt został dofinansowany przez WFOŚiGW w Poznaniu w kwocie 34 525,69 zł, we Wrocławiu w kwocie

35 710,00 zł oraz w Toruniu w kwocie 17 200 zł. Udział własny Fundacji wyniósł 2 474,97 zł.

Drugim projektem skierowanym do dorosłych, było „Przeprowadzenie szkolenia i warsztatów w dwóch sub-regionach w zakresie podnoszenia jakości usług w obiektach turystyki wiejskiej ze szczególnym uwzględnieniem problematyki zachowania dziedzictwa kulturowego wsi wielkopolskiej”. Celem szkoleń dla rolników prowadzących lub planujących podjęcie usług agroturystycznych było uwrażliwienie słuchaczy na problemy związane z ochroną przyrody i krajobrazu (w tym kulturowego), problemów bioróżnorodności i zrównoważonego rozwoju, co pozwoli zachować te wartości w terenie, podnosząc atrakcyjność oferowanych usług agroturystycznych. W dwu szkoleniach, przeprowadzonych w Gołuchowie (24 maja w Ośrodku Kultury Leśnej) oraz w Łądzie (21 czerwca w Ośrodku Edukacji przyrodniczej) wzięło udział 75 rolników. Całość projektu w kwocie 25 000 zł została sfinansowana przez Urząd Marszałkowski, Departament Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Cykl imprez pod hasłem ZIELONO MI organizowany jest od kilku lat w hali sportowej Arena w Poznaniu we współpracy z firmą Wagart. Są to masowe imprezy kulturalne, połączone z ciekawymi formami przekazywania informacji związanych z ochroną środowiska (wideoklipy, skecze, konkursy). Każdego roku bierze udział w takiej imprezie kilka tysięcy uczestników z dużych zakładów pracy z całej Wielkopolski. W 2012 roku impreza zatytułowana „Świat w kolorze nadziei” odbyła się 9 marca. Na jej organizację Wagart przekazał Fundacji kwotę 10 tys. zł.

W marcu Fundacja wzięła udział w Targach Edukacyjnych na terenie MTP, w ramach stoiska EKO-FORUM. W pawilonie Fundacji prezentowano fragment wystawy dotyczącej jezior lobeliowych w Polsce, rozdawano wydawnictwa Fundacji (Wielkopolski Biuletyn Ekologiczny, książki z zakresu edukacji ekologicznej), ulotki prezentujące profil działalności Fundacji i realizowane projekty. Nawiązywano kontakt ze szkołami, włączając je do realizacji projektów edukacyjnych. Pawilon oraz możliwość prezentacji uzyskano bezpłatnie od organizatora, którym był Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Wielkopolskiego.

Przez cały okres sprawozdawczy Fundacja, niezależnie od projektów dotowanych przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz finansowanych przez Urząd Miasta Poznania, prowadziła zajęcia dydaktyczne z zakresu ochrony przyrody i środowiska dla dzieci i młodzieży szkolnej różnych grup wiekowych.

Ryszard Gołdyn, Halina Szyper

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

Zarząd Fundacji Biblioteka ekologiczna Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Poznaniu składa podziękowanie w imieniu własnym i czytelników Wielkopolskiego Biuletynu Ekologicznego Towarzystwu Przyrodniczemu „Bocian” w Warszawie za udostępnienie przedruku tekstów i fotografii z folderu pt. „OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH”

Omawiana w folderze zagadnienia dotyczące występowania ptaków w budynkach, kwestie prawne, organizacyjne i terminy związane z ich ochroną oraz formy działania w tych obszarach będą wykorzystane w trakcie prowadzonych przez RCEE zajęć edukacyjnych

Zarząd FBERCEE

Niniejszy folder omawia zagadnienia związane z występowaniem ptaków w budynkach, a przede wszystkim możliwości pogodzenia

prowadzenia prac ociepleniowych z prawną ochroną ptaków. W pierwszej jego części zostały omówione najczęściej spotykane gatunki ptaków gniazdujące w i na budynkach, zaś w dalszych - prawne aspekty ochrony ptaków, sposoby zgodnego z prawem prowadzenia prac remontowych, głównie ociepleniowych, oraz typy skrzynek lęgowych dla ptaków, jakie mogą być wieszane na budynkach.

W sąsiedztwie człowieka, w wytworzonym przez niego sztucznym świecie betonowych osiedli, żyje wiele gatunków dzikich zwierząt, w tym ptaków. Pozbawione naturalnych siedlisk, przystosowały się do zmienionego otoczenia i zaczęły wykorzystywać budynki jako miejsca zakładania gniazd. Ocieplanie budynków, tak popularne i na skalę masową prowadzone w ostatnich latach, jest rzeczą konieczną, również ze względów ekologicznych (oszczędność energii). Jednakże, prace prowadzone w sposób nieprzemyślany doprowadziły do znacznego spadku liczebności wielu gatunków ptaków.

Każdy gatunek ma inne preferencje względem miejsc gniazdowania. Ptaki zasiedlają szczeliny między płytami, pod parapetami, blachami, nisze pod balkonami czy okapa-

mi. Równie chętnie wybieranym miejscem są stropodachy, czyli przestrzenie powyżej ostatniej kondygnacji pomiędzy dachem a stropem. Nowoczesne budownictwo pozbawione jest większości wyżej wymienionych miejsc. Podczas termomodernizacji budynków wszelkie szczeliny są zatykane (często w momencie, gdy w środku znajdują się gniazda a nawet dorosłe ptaki), a otwory do stropodachów są kratowane. Ptaki tracą swój dom, a w najgorszym wypadku życie młodych lub swoje.

Wkrótce możemy doprowadzić do sytuacji, w której ptaki niechętnie będą przebywały w naszym sąsiedztwie. Pomyślmy jednak, ile im zawdzięczamy. Nie zapominajmy, że dzięki nim w naszym otoczeniu mamy mniej uciążliwych owadów czy szkodników roślin. Warto rozpatrzyć tę kwestię w kontekście ocieplania się klimatu, które powoduje wzrost liczebności tych zwierząt. Zastanówmy się również nad doznaniem czysto estetycznymi. Czy naprawdę chcemy się pozbyć ptaków z naszego otoczenia? Jak wiele będzie nam brakowało, gdy wychodząc na spacer będziemy słyszeć tylko hałas miasta i odgłosy ulicy...

WRÓBEL

Passer domesticus

Razem z gołębiem miejskim, jeszcze do niedawna był najliczniejszym towarzyszącym człowiekowi ptakiem. Bardzo łatwo pomylić go z jego bliskim krewniakiem - mazurkiem. U mazurków, u obu płci wierzch głowy jest

Samica wróbla. Fot. Mariusz Grzeniewski

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

Samiec wróbla. Fot. Mariusz Grzeniewski

ciemnobrązowy, a po bokach, na białych policzkach widać wyraźną czarną plamkę. Samca wróbla odróżnimy po szarej czapeczce, brązowych skroniach i czarnym podgardlu. Samica natomiast jest skromniej ubarwiona, głowa i spód jej ciała są brązowo--szare, nie ma też szarej czapeczki.

Pożywieniem wróbla są przede wszystkim owady, ale także nasiona, owoce bądź odpadki pozostawione przez człowieka.

Wróble gniazdują w szczelinach elewacji budynków, mogą wykorzystywać też skrzynki lęgowe i gniazda oknówek, rzadko budują gniazda na drzewach. Zajmują także stropodachy, do których prowadzą otwory o średnicy 4-6 cm. Już od lutego wróble przesiadują przy wybranych przez siebie na gniazda miejscach i śpiewają głośno. Ptaki te mogą wyprowadzić aż trzy lęgi w roku, w okresie od marca do sierpnia.

W ostatnich latach zauważono spadek liczebności wróbla, w Warszawie nawet o 40%. Jedną z przyczyn jest zmniejszająca się liczba miejsc do gniazdowania, co spowodowane jest powszechną modernizacją budynków.

Samica wróbla (po lewej), samiec wróbla (w środku), mazurek (po prawej, upierzenie obu pici jest jednako).
Fot. Mariusz Grzeniewski, Artur Mikołajewski

KAWKA

Corvus monedul

Kawka jest jednym z najmniejszych przedstawicieli miejskich krukowatych. Grzbiet kawki jest czarny, a czapeczka i kark ubarwione są szaro. Są to ptaki bardzo towa-

Para kawek. Fot. Mariusz Grzeniewski

Młode kawki w skrzynce lęgowej. Fot. Adam Tarłowski

rzyskie. Często zbierają się w stada, także mieszane razem z gawronami. Szukają pokarmu w otwartym terenie, na trawnikach i zieleńcach. Odżywiają się owadami, ślimakami,

Kawka wylatująca z gniazda w stropodachu.
Fot. Mariusz Grzeniewski

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

nasionami i owocami, ale chętnie przebiegają też odpadki i śmieci, pełniąc rolę swoistej służby sanitarnej miasta.

Kawki wyprowadzają jeden lęg w roku, między marcem a czerwcem. Pojedyncze lęgi można znaleźć jeszcze w lipcu.

Mogą gnieździć się w dziuplach, ale w miastach większość populacji zakłada gniazda na budynkach, w szczególności w stropodachach, jeśli otwory do nich prowadzące mają średnicę powyżej 8 cm. Korzystają także ze skrzynek lęgowych.

W wielu miastach Europy kawka jest już na listach ptaków zagrożonych wyginięciem. W naszym kraju zagrożenie jeszcze nie występuje. Jednakże dalsze niszczenie miejsc lęgowych, głównie kratowanie otworów do stropodachów budynków, może spowodować zmniejszenie jej liczebności także w Polsce.

SZPAK

Sturnus vulgaris

Szpak jest powszechnie znanym i licznie występującym w miastach ptakiem. Jednak jest on mniej uzależniony od człowieka, ponieważ gnieździ się nie tylko w budynkach, ale także w dziuplach.

Upierzenie szpaka jest czarne, w okresie godowym metaliczne z nielicznymi jaśniejszymi plamkami. Zimą plamki na głowie i tułowiu są wyraźniejsze. Gatunek ten można czasem pomylić z kosiem. Samiec tego gatunku ma również żółty dziób, jest jednak jednolicie ciemno ubarwiony. Szpaki są od kosów nieco mniejsze i bardziej krępe. Ponadto różni je zachowanie: szpaki chodzą, a kosy skaczą.

Pożywieniem szpaków są głównie owady. Najczęściej pokarmu szukają na ziemi, rozchylając dziobem glebę (tzw. cyrklowanie) wyciągają z niej drobne bezkręgowce, takie jak dżdżownice i pędraki. Zjadają w ten sposób także szkodniki trawników. Ponadto szpaki odżywiają się również owocami, jak wiśnie czy winogrona.

W okresie od kwietnia do lipca wyprowadzają jeden, rzadziej dwa lęgi. W budynkach zajmują różne zakamarki

Dorosły szpak. Fot. Anna Godlewska

i szczeliny w elewacjach, jak również stropodachy z prowadzącymi do nich otworami o średnicy 5-8 cm. Bardzo chętnie zajmują także skrzynki lęgowe.

Szpaki są ptakami wędrownymi. Przylatują do Polski bardzo wcześnie, czasami już w lutym. Większość odlatuje w październiku na południe i zachód Europy, nieliczne osobniki pozostają u nas na zimę.

Młode szpaki w skrzynce lęgowej. Fot. Mariusz Grzeniewski

Gniazdo szpaka. Fot. Mariusz Grzeniewski

OKNÓWKA

Delichon urbicu

W Polsce występują trzy gatunki jaskółek: dymówka, oknówka i brzegówka, przy czym z budynkami związane są dwa pierwsze. Oknówkę charakteryzuje biały kuper i jednolicie biały spód ciała, zaś dymówkę czerwono-brązowe podgardle. Ogon oknówki jest rozwidlony, ale skrajne sterówki (czyli pióra ogona) nie są tak bardzo długie jak u dymówki. Jaskółki bywają również mylone z jerzykami, które są jednak znacznie większe, jednolicie czarne, mają bardzo długie, wąskie i sierpowate skrzydła.

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

Oknówka przy gnieździe. Fot. Mariusz Grzeniewski

Oknówki na linii energetycznej. Fot. Mariusz Grzeniewski

Jaskółki odżywiają się wyłącznie chwytanymi w locie owadami.

Dawniej oknówki gnieździły się na ścianach skalnych. Obecnie wykorzystują budynki. W przeciwieństwie do dy-

mówek, gniazda zakładają na zewnątrz nich, a nie wewnątrz. Półkolisty gniazdo zbudowane ze zmieszanego ze śliną błota umieszczają pod okapami, balkonami lub we wnękach okiennych. Oknówki gniazdują w koloniach złożonych z kilku, kilkunastu czy nawet kilkudziesięciu par. W okresie od maja do września, gatunek ten wyprowadza jeden lub dwa lęgi. We wrześniu jaskółki odlatują na zimowiska do Afryki.

JERZYK

Apus apus

Jerzyk w locie. Fot. Artur Mikołajewski

W północnej i centralnej Europie jest to jedyny gatunek z rodziny jerzykowatych. Jerzyki są bardzo podobne do jaskółek, lecz większe od nich, a ich upierzenie jest bardziej jednolite ciemne. Skrzydła jerzyków są dłuższe, bardziej sierpowate, ponadto ptaki nie zginają ich w locie tak, jak to robią jaskółki.

Ptaki te większość czasu spędzają w powietrzu. W locie zdobywają pokarm, piją, a nawet kopulują i śpią. Łapki jerzyków są małe i zupełnie nie przystosowane do poruszania się po ziemi, dlatego same nie lądują na niej

Porównanie sylwetek w locie (od lewej): oknówka, dymówka, jerzyk. Rys. Anna Godlewska

Młody jerzyk, który wypadł z gniazda. Fot. Mirosław Rzepala

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

Jerzyki w skrzynce lęgowej. Fot. Adam Taniowski

nigdy. Jeśli spadną mają problem z ponownym wzbiciem się w powietrze.

Podobnie jak jaskółki, jerzyki odżywiają się wyłącznie chwytanymi w locie owadami. Od maja do pierwszych dni sierpnia wyprowadzają jeden lęg. Składają zwykle 2 jaja. W pierwszej połowie sierpnia większość jerzyków odlatuje na zimowiska do Afryki. Pojedyncze osobniki można obserwować jeszcze we wrześniu.

Jerzyki łączą się w pary na całe życie i co roku powracają do tych samych miejsc gniazdowania. Niechętnie je zmieniają i ciężko przystosowują się do nowych. Pierwotnie jerzyki zakładały gniazda w szczelinach skalnych. Obecnie ich podstawowym siedliskiem są wysokie budynki.

Większość par gniazduje w stropodachach, do których prowadzą otwory o średnicy 4-8 cm, zasiedlają także szczeliny w ścianach, pod parapetami czy rynnami. Ze względu na stale zmniejszającą się ilość miejsc gniazdowania, w ostatnich latach na budynkach zaczęto montować skrzynki lęgowe dla jerzyków. Odnotowano u nich już pierwsze lęgi.

GOŁĄB MIEJSKI

Columba livia forma urbana

Gołąb miejski pochodzi od dziko żyjącego w południowej Europie gołębia skalnego. Jednak zdania, czy można go traktować już jako osobny gatunek, są podzielone. Uznaje się go raczej za formę synantropijną gołębia skalnego.

Część populacji ubarwiona jest podobnie jak ich dziko występujący krewni: ciemnoszare podgardle i jasnoszary

Typowo ubarwiony gołąb miejski.
Fot. Mariusz Grzeniewski

grzbiet z charakterystycznymi dwoma czarnymi paskami na skrzydłach. Większość gołębi jest przeważnie ciemniejsza bądź, na skutek krzyżówek z gołębiami domowymi, bardziej pstrokata.

Łatwo pomylić gołębia miejskiego z gołębem grzywaczem. Tego drugiego rozpoznamy po białych pasach na skrzydłach i białej plamie na boku szyi. Choć w ostatnich latach na Mazowszu obserwowano je na budynkach, grzywacze na miejsca zakładania gniazd preferują raczej lasy i parki.

Naturalnym pokarmem gołębi były nasiona, jednak obecnie ptaki te odżywiają się bardziej różnorodnym pokarmem.

W swojej pierwotnej dzikiej formie gołębie gnieździły się na skałach, dlatego obecnie na miejsca lęgów wybierają budynki. Gniazda spotykane są w rozmaitych miejscach: w szczelinach, na balkonach i strychach, jak również w stropodachach, jeśli otwory do nich prowadzące mają średnicę powyżej 10 cm. Lęgi wyprowadzają praktycznie przez cały rok, wyjątkiem są srogie zimy.

Gołąb miejski (po lewej) i grzywacz (po prawej).
Fot. Anna Godlewska, Mariusz Grzeniewski

Stado gołębi miejskich. Fot. Mariusz Grzeniewski

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

PUSTUŁKA*Falco tinnunculus*

Samiec pustułki przy gnieździe. Fot. Mariusz Grzeniewski

Pustułki to ptaki drapieżne z rodziny sokołowatych. Są zbliżone wielkością do gołębia. Upierzenie jest różne u samca i samicy. Samce mają szarą głowę i brązowo-rdzawy grzbiet z ciemnymi plamkami. Samice są bardziej jednolicie ubarwione, z jasnobrązowym grzbietem z ciemnymi podłużnymi plamkami.

Ptaki te żywią się gryzoniami (głównie nornikami) i małymi ptakami. Czasami chwytają jaszczurki i większe owady

Pustułki same nie budują gniazd. Wykorzystują różnego rodzaju nisze w budynkach, a także stropodachy z otworami o średnicy większej niż 10 cm. W krajobrazie rolniczym mogą też zajmować gniazda innych ptaków, na przykład wron, srok czy myszołowów. Chętnie gniazdują także w specjalnie dla nich skonstruowanych skrzyniach lęgowych.

Pisklęta pustułki w gnieździe. Fot. Mariusz Grzeniewski

Pustułka w locie. Fot. Artur Mikołajewski

Pustułki przystępują do lęgów w drugiej połowie kwietnia. Z 5-6 jaj po około miesiącu wykluwają się pisklęta. Po upływie kolejnego miesiąca młode ptaki opuszczają gniazdo, chociaż jeszcze kilka tygodni przebywają w jego pobliżu.

Inne ptaki

W Warszawie obserwowano także inne gatunki ptaków gniazdujące w i na budynkach. Są to: bocian biały, bogatka, modraszka, pleszka, pliszka siwa, mazurek, kopciuszek,

Pójdźka przy otworze stropodachu. Fot. Artur Mikołajewski

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

sierpówka, grzywacz, sokół wędrowny (od kilku lat jedna para gniazduje na PKiN), a nawet pełzacz ogrodowy, kaczka krzyżówka, czy sowa pójdzka.

Terminy i miejsca lęgów ptaków

Gatunek	Występowanie	Lęgi	Potencjalne miejsca gniazdowania
wróbel	osiadły	III - VIII	szczeliny, stropodachy z otworami o średnicy 4 - 6 cm
kawka	częściowo osiadły	III - VII	dziuple, stropodachy z otworami o średnicy większej niż 8 cm
szpak	częściowo osiadły	IV - VII	szczeliny, stropodachy z otworami o średnicy 5 - 8 cm
oknówka	wędrowny	V - IX	pod okapami, wnękami okiennymi, balkonami
jerzyk	wędrowny	V - VIII	szczeliny, stropodachy z otworami o średnicy 4 - 8 cm
gołąb miejski	osiadły	cały rok	nisze, duże szczeliny, balkony, stropodachy z otworami o średnicy większej niż 10 cm
pustułka	częściowo osiadły	IV - VII	nisze, stropodachy z otworami o średnicy większej niż 10 cm

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

CZEGO ROBIĆ NIE WOLNO!

Na mocy Ustawy o ochronie zwierząt z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz. U. 1997 nr 111 poz. 724):

- zabronione jest nieuzasadnione lub niehumanitarne zabijanie zwierząt oraz znęcanie się nad nimi (art. 6);
- za naruszenie przepisów art. 6 grozi grzywna, kara ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku, a jeżeli sprawca działa ze szczególnym okrucieństwem, nawet do lat dwóch (art. 35 ust. 1 i 2).

Na mocy Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. (Dz. U. 2004 nr 220 poz. 2237) w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną zabronione jest:

- zabijanie, okaleczanie, chwywanie, pozyskiwanie, transport, przetrzymywanie a także posiadanie żywych zwierząt, niszczenie ich jaj i postaci młodocianych, płoszenie, niepokojenie i przemieszczanie zwierząt z miejsc regularnego przebywania w inne (§ 6 pkt. 1, 3, 11, 13);
- niszczenie ich siedlisk (za siedliska uważa się obszary występowania w ciągu całego życia lub w dowolnym stadium rozwoju) i ostoi (czyli miejsc o warunkach sprzyjających egzystencji zwierząt), gniazd, legowisk, zimowisk, nor oraz innych schronień (§ 6 pkt. 4, 5).

Powyższe Rozporządzenie wskazuje, jako zabieg ochronny, dostosowanie terminów i sposobów wykonywania prac budowlanych do okresów lęgu, rozrodu i hibernacji dziko występujących zwierząt (§ 10 pkt 3 lit. „g”).

Wyjątki

Zakaz niszczenia gniazd nie dotyczy: a) usuwania ich z obiektów budowlanych oraz terenów zieleni w okresie od 16 października do końca lutego, jeżeli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne; b) czyszczenia skrzynek lęgowych dla ptaków i ssaków w okresie od 16 października do końca lutego (§ 7 pkt. 1, 2).

Na mocy Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. U. 2004 nr 92 poz. 880):

- za umyślne naruszenie zakazów obowiązujących w stosunku do zwierząt objętych ochroną gatunkową, grozi kara aresztu bądź grzywny (art. 127, ust. 2 lit. e);
- w przypadku ukarania za wykroczenie określone w art. 127, sąd może orzec przepadek przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia lub przestępstwa. Może również nakazać przywrócenie stanu poprzedniego. Jeśli nie jest to wykonalne, nakazać wypłatę nawiązki w wysokości do 10 tys. złotych na rzecz organizacji zajmującej się ochroną przyrody (art. 129).

Orzekanie w sprawach, o których mowa w art. 127, następuje na podstawie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia (art. 132).

Na mocy Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2001 nr 62 poz. 627):

- w trakcie prac budowlanych inwestor realizujący przedsięwzięcie jest zobowiązany uwzględnić ochronę środowiska na obszarze prowadzenia prac (art. 75, ust. 1);

Na mocy Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. 1997 nr 88 poz. 553):

- kto powoduje zniszczenie w znacznych rozmiarach, w świecie roślin lub zwierzęcy, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (art. 181 § 1).

CO NALEŻY ROBIĆ!

1. OKRES PRZED ROZPOCZĘCIEM PRAC OCIEPLENIOWYCH a Wykonanie ekspertyzy ornitologicznej

Najlepiej w sezonie wiosennym poprzedzającym rozpoczęcie prac termomodernizacyjnych należy wykonać ekspertyzę ornitologiczną, która powinna:

- określić jakie gatunki, w jakiej liczbie i gdzie gniazdują w i na budynku; -ocenić potencjalne miejsca, w których ptaki mogą założyć gniazda;
- wskazać metody zabezpieczania miejsc gniazdowania ptaków (także potencjalnych), aby w trakcie prowadzenia prac ptaki nie przystąpiły w nich do lęgów.

UWAGA! Nawet doświadczony specjalista może nie wykryć wszystkich potencjalnych miejsc lęgowych ptaków. Dlatego podczas prowadzenia prac termomodernizacyjnych potrzebny jest stały kontakt z ornitologiem (patrz punkt 2).

b. Zabezpieczenie budynku przed gniazdowaniem ptaków

Kiedy?

- jeżeli remont budynku planowany jest w okresie lęgowym ptaków (czyli między 1 marca a 25 sierpnia), należy wcześniej (między początkiem września a końcem lutego) zabezpieczyć wyznaczone przez ornitologów miejsca, aby ptaki nie zdążyły założyć tam gniazd; Jak?

- polecane materiały: zaprawa, klej murarski, siatka druciana lub plastikowa mocowana kołkami rozporowymi (dobra metoda przy długich i wąskich szczelinach);
- zatykanie otworów pianką uszczelniającą jest nieskuteczne, ponieważ ptaki (zwłaszcza kawki) mogą ją wydziobywać.

2. OKRES PROWADZENIA PRAC

- tuż przed przystąpieniem do remontu należy powtórzyć ekspertyzę ornitologiczną. Często konieczny jest także nadzór ornitologa nad pracami, ponieważ niektóre potencjalne miejsca lęgów mogły zostać przeoczone;
- w przypadku znalezienia lęgów ptaków, należy odpowiednio zaplanować prowadzenie prac na budynku, aby miejsca z gniazdami zostały docieplone dopiero po opuszczeniu ich przez ptaki (stosownych informacji udzieli ornitolog);

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

- ponieważ wiele ptaków wyprowadza więcej niż jeden lęg w roku, tuż po wylocie młodych otwory należy zabezpieczyć na okres dalszych robót, aby nie dopuścić do ponownego złożenia jaj;
- nie wolno kratować otworów ani szczelin, jeśli wewnątrz nich znajdują się ptaki (młode, dorosłe czy też jaja) - jest to złamanie zakazów, o których mowa w Ustawie o ochronie przyrody i rozporządzeniu w sprawie gatunków objętych ochroną;
- w otworach stropodachów nie wolno montować gładkich plastikowych rurek wykończeniowych, gdyż ich śliska powierzchnia sprawia, że ptaki, w szczególności jerzyki, nie mogą się po nich poruszać. Najlepsze są rurki ceramiczne lub plastikowe o chropowatej powierzchni.

3. OKRES PO ZAKOŃCZENIU PRAC

- otwory do stropodachów o małej średnicy (poniżej 10 cm) powinny pozostać otwarte, aby ptaki takie jak kawka, wróbel czy jerzyk nadal mogły z nich korzystać. Pozostawienie otworów o takiej średnicy zabezpieczy budynek przed niechcianym gniazdowaniem gołębi miejskich;
- ponieważ ptaki gniazdują nie tylko w stropdachach, ale również w szczelinach i zakamarkach budynku, a prace modernizacyjne pozbawiają ich tych miejsc, samo pozostawienie dostępnych stropodachów nie wystarczy. Dlatego należy zapewnić ptakom, jako rekompensatę po straconych miejscach do gniazdowania, sztuczne schronienia, jakimi są skrzynki lęgowe.

CO MOŻNA ROBIĆ?

Ochrona elewacji przed zanieczyszczeniami

Głównymi sprawcami zabrudzeń są gołębie. Ich obecność można ograniczyć bądź wyeliminować przez zamykanie otworów czy nisz, jednakże tylko tych o średnicy powyżej 10 cm i nie w momencie, gdy znajdują się w nich ptaki. Małe gatunki, takie jak wróbel czy jerzyk, nie brudzą elewacji, ponieważ wynoszą odchody poza gniazdo.

W celu uniemożliwienia siadania ptakom na gzymsach można zakładać spadziste blachy (pod kątem 45°). Nie należy montować tzw. „kolców”, mogą one okaleczać ptaki a nawet doprowadzić do ich śmierci. Nie powinno się także karmić gołębi, jeżeli nie życzymy sobie ich obecności. Dokarmiając ptaki, sami zapraszamy je do swojego otoczenia.

W przypadku zabrudzeń powodowanych przez jaskółki oknówki albo pustułki, można umieścić pod gniazdami tackę, na której będą zbierały się zanieczyszczenia. Pozwoli to na łatwe ich usunięcie. Nie musi ona być zamontowana na stałe i przez cały rok, bowiem ptaki te przebywają w gnieździe tylko przez kilka miesięcy. W przypadku gniazd jaskółczych, ważne jest, by tacka była przymocowana nisko (minimum 40 cm pod gniazdem), co zabezpieczy je przed dostępem drapieżników.

Zabezpieczanie przed zapychaniem otworów kominiowych i wentylacyjnych

Tego typu otwory można kratować, aby kawki - główni winowajcy, nie miały do nich dostępu. Jednakże należy to wykonać poza sezonem lęgowym.

Zapobieganie infekcjom i chorobom

Ptaki mogą być nosicielami chorób, które mogą przenosić się na człowieka. Szczególnie kontakt z ptasimi odchodami może wywoływać infekcje bądź alergie. Pamiętajmy jednak, że brak bezpośredniego kontaktu z ptakami oraz zachowanie podstawowych zasad higieny powinno wyeliminować zagrożenie. Ważne jest również to, iż opisane tutaj gatunki nie przenoszą wirusa ptasiej grypy.

SKRZYNKI LĘGOWE

Skrzynki lęgowe mogą być dla ptaków rekompensatą utraconych miejsc gniazdowania. Poniżej przedstawiamy pięć ich typów, które mogą być wieszane na budynkach bądź w ich pobliżu.

Potencjalne gatunki, które mogą zająć skrzynkę wiszącą na budynku:

TYP A: bogatka, modraszka, mazurek, wróbel, pleszka;

TYP B: szpak, bogatka, pleszka, mazurek, wróbel, jerzyk;

TYP D: kawka, szpak, pleszka

Kawka na skrzynce typu D. Fot. Mariusz Grzeniewski

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

Typ skrzynki	Gdzie wieszać?	Jak wieszać?	Kiedy wieszać?
A	Bezpośrednio na budynkach lub na drzewach w ich sąsiedztwie, w miejscu bezpiecznym zarówno dla ludzi, jak i dla ptaków (należy unikać miejsc nad chodnikami, ścieżkami czy parkingami oraz takich, gdzie przebywają koty czy kuny).	Na wysokości min. 3 m, odstęp między skrzynkami ponad 30 m.	Przez cały rok, najlepiej jednak jesienią lub wczesną wiosną do 15 marca; skrzynki powieszone jesienią służą ptakom jako miejsca noclegu i ptaki chętniej przystępują w nich do lęgów wiosną.
B		Na wysokości min. 3 m, odstęp między skrzynkami ponad 10 m.	
D		Na wysokości min. 7 m (im wyżej tym lepiej), odstęp między skrzynkami mniejszy (do 1 m).	

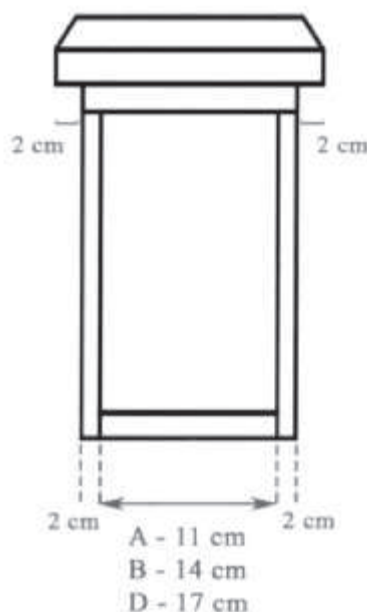
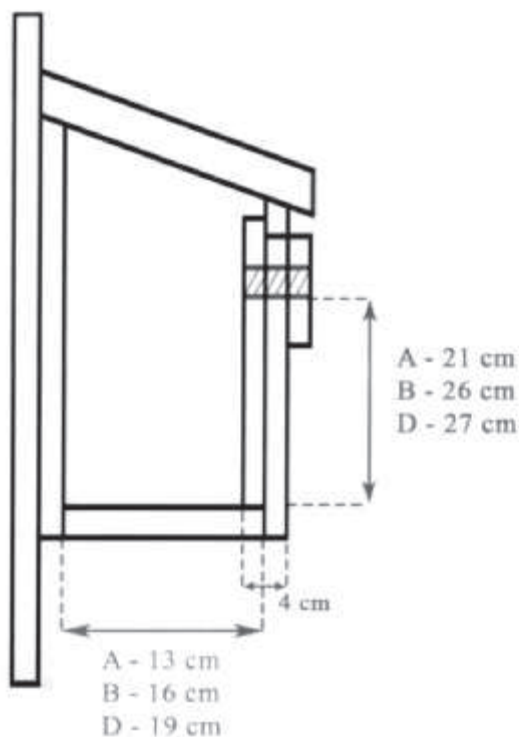
Wewnętrzne ścianki z otworem wlotowym skrzynek typu B i D wiszących na budynkach, powinny być chropowate, aby jerzyki mogły się z nich wydostać. Skrzynki typu

A, B i D należy czyścić raz w roku między 16 października a końcem lutego.

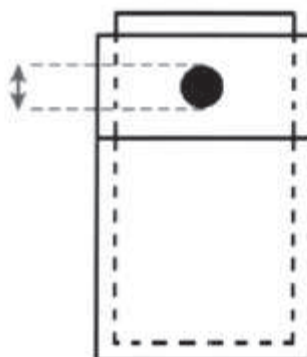
SCHEMAT BUDOWY SKRZYNEK

Typ skrzynki	A	B	D
Wewnętrzny wymiar dna	11 x 11 cm	14 x 14 cm	17 x 17 cm
Głębokość od wlotu do dna (od wewnątrz)	21 cm	26 cm	27 cm
Średnica otworu wlotowego	33 mm	47 mm	85 mm
Grubość przedniej ścianki (z podwójnej deski)	4 cm	4 cm	4 cm

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

A - 33 mm
B - 47 mm
D - 85 mm

Skrzynka dla jerzyka

Wysokość z przodu:
14 cm

Szerokość wewnątrz:
14 cm

Długość wewnątrz: 34 cm

Wymiary owalnego wlotu: 6,5 x 3,5 cm

Odległość od dolnej krawędzi otworu wlotowego

do dna: 5 cm

Przednia lub boczna ścianka jest otwierana

w celu kontroli i czyszczenia skrzynki po lęgach.

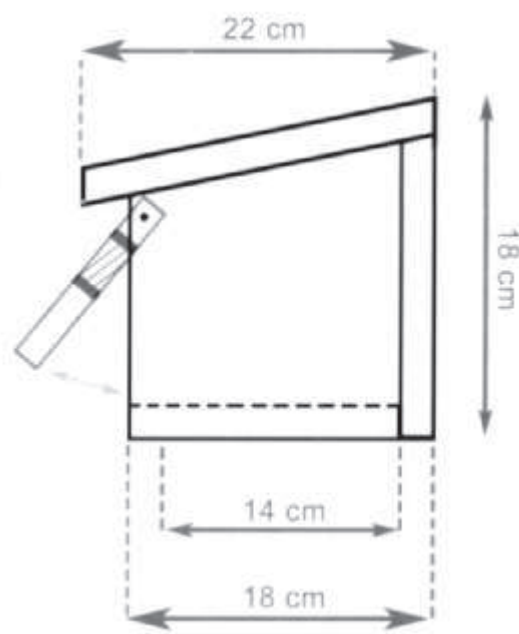
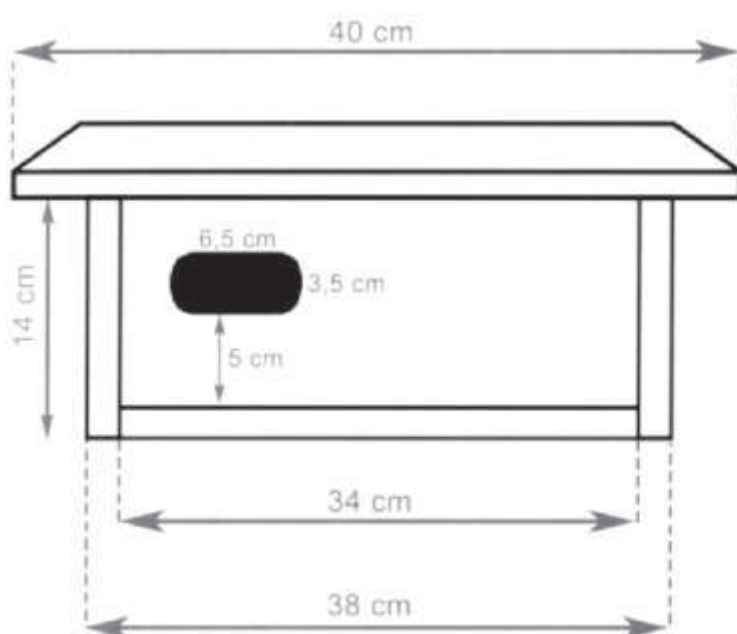
Potencjalne gatunki, które mogą zająć skrzynkę: jerzyk, szpak, wróbel, mazurek.

Gdzie wieszać?

Na budynkach, najlepiej takich, w których są lub jeszcze 1-2 lata temu były ptaki, na nadbudówkach lub ścianach szczytowych.

Jak wieszać?

Na wysokości co najmniej drugiego piętra, zapewniając ptakom

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

Skrzynki dla jerzyków na warszawskim Ursynowie. Fot. Mariusz Grzeniewski

swobodny dołot Z wystawą północną lub wschodnią, co uniemożliwi nagrzewanie się skrzynek. Ponieważ jerzyk gniazduje kolonijnie, należy wieszać kilka lub kilkanaście skrzynek obok siebie.

Kiedy wieszać?

Najlepiej tuż przed przylotem, czyli pod koniec kwietnia lub na początku maja, albo w czerwcu i lipcu, co pozwoli

młodym ptakom odnaleźć skrzynki i wykorzystać je w przyszłych latach.

Skrzynka dla pustułki

Zewnętrzny wymiar dna: 30 x 40 cm Wysokość: ok. 30 cm Wysokość przedniej ścianki: 14 cm Grubość desek: 2-2,5 cm

Potencjalne gatunki, które mogą zająć skrzynkę

wiszącą na budynku: pustułka, grzywacz, gołąb miejski.

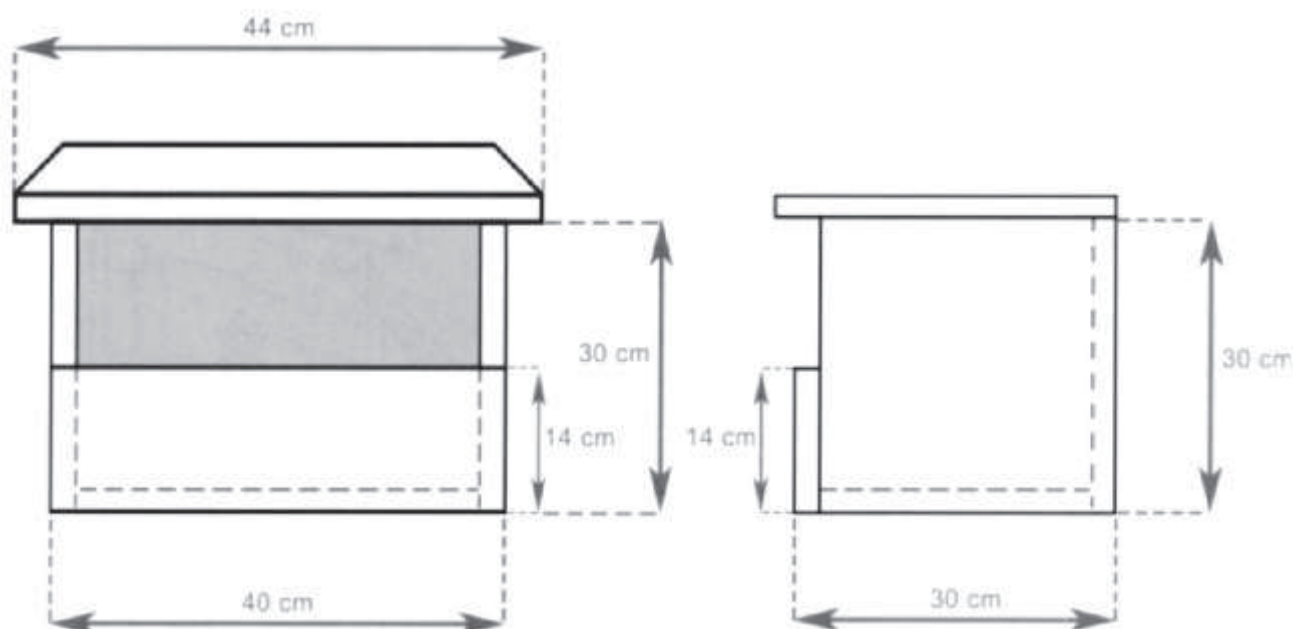
Gdzie wieszać?

Na ścianach szczytowych wysokich budynków, wieżach, kominach, kościołach (można także instalować wewnątrz budynków przystawiając je wlotem do okienek), ze względów bezpieczeństwa nie powinno się

wieszać nad chodnikami, ścieżkami, parkingami, placami zabaw.

Jak wieszać?

Skrzynki można wieszać w odległości 20 - 30 m. Wystawa powinna być północna lub wschodnia, by skrzynki w upalne dni się nie nagrzewały.

OCHRONA PTAKÓW W BUDYNKACH

Kiedy wieszać?

Przez cały rok. Najlepiej jednak w marcu, kiedy dorosłe ptaki szukają miejsca, w którym przystąpią do lęgów, bądź w lipcu, kiedy młode ptaki mogą interesować się skrzynkami z myślą o przyszłych sezonach lęgowych.

W przypadku jakichkolwiek pytań związanych z ptakami zamieszkującymi budynki oraz przeprowadzaniem prac modernizacyjnych, można skontaktować się z poniższymi organizacjami:

TOWARZYSTWO PRZYRODNICZE „BOCIAN” ul. Władysława Jagiełły 10/308, 08-110 Siedlce tel./fax 25 632 77 78 e-mail: biuro@bocian.org.pl www.bocian.org.pl

Oddział Warszawski

ul. Radomska 22 lokal 32, 02-323 Warszawa tel./fax: 22 822 54 22 e-mail: warszawa@bocian.org.pl

OGÓLNOPOLSKIE TOWARZYSTWO OCHRONY PTAKÓW

ul. Odrowąża 24, 05-270 Marki k. Warszawy

tel. 22 761 82 05, fax 22 761 90 51

e-mail: biuro@otop.org.pl

www.otop.org.pl

TOWARZYSTWO OPIEKI NAD ZWIERZĘTAMI W POLSCE

ul. Noakowskiego 4, 00-666 Warszawa

tel. 22 825 75 35, fax 22 825 60 49

e-mail: toz@toz.pl

www.toz.pl

STOŁECZNE TOWARZYSTWO OCHRONY PTAKÓW

ul. Czeska 15a lokal 1, 03-902 Warszawa

tel. 22 670 22 07

e-mail: info@stop.most.org.pl

www.stop.eko.org.pl

Omawiane w folderze modele skrzynek lęgowych można zamówić w Towarzystwie Przyrodniczym „Bocian”. Na terenie Warszawy i okolic Towarzystwo realizuje także ich montaż.

Modraszka przy skrzynce typu A.
Fot. Mariusz Grzeniewski

Samiec pustułki w budce lęgowej zamontowanej od wewnątrz okienka. Fot. Mariusz Grzeniewski

Poprawa tras migracyjnych dla zafrozzonego gatunku gęsi

Gęś mała (*Anser erythropus*) jest jednym z kilku gatunków ptaków wędrownych zagrożonych degradacją terenów lęgowych, utratą punktów odpoczynku i terenów zimowania, a także działalnością myśliwych. W ramach unijnego programu LIFE udzielono wsparcia fińskiemu projektowi LIFE Nature, którego założeniem było przywracanie siedlisk wzdłuż dalekiej trasy migracyjnej. W rezultacie utworzono międzynarodowy plan działania na rzecz długoterminowej ochrony gatunków.

Szacuje się, że na obszarze tundry rozciągającej się od północnej Fennoskandii (obejmującej Norwegię, Szwecję, Finlandię i północno-wschodnią Rosję) do wschodniej Syberii występuje obecnie nie więcej niż 20–30 rozmnażających się par gęsi małych. Ten rzadki gatunek zazwyczaj gnieździ się w otwartej tundrze, a w okresie lęgowym żeruje na mokradłach porośniętych turzycą lub grzęzawiskach okalających jeziora. Ponad połowa osobników migruje jesienią na południe, zatrzymując się na nadbrzeżnych łąkach (Finlandia i Estonia) oraz naturalnych stepach (Węgry) przed dotarciem do siedlisk, na których ptaki te zimują w północnej Grecji i zachodniej Turcji.

Skuteczność międzynarodowego planu działań

Znaczna część projektu LIFE obejmowała międzynarodowe kampanie uświadamiające myśliwym i szerszej publiczności, że ten gatunek jest zagrożony – gęś mała bardzo przypomina gęś białoczelną (*Anser albifrons*), uznawaną za ważny gatunek dzicyzny w większości krajów jego zasięgu. Chociaż przeprowadzenie oceny wpływu jest trudne, współpraca ze stowarzyszeniami myśliwych w Estonii i na Węgrzech przebiegała pozytywnie.

Działania w zakresie zarządzania siedliskami przeprowadzono wzdłuż całej trasy migracyjnej. W ich rezultacie gęś mała zaczęła wykorzystywać siedliska w Parku Narodowym Hortobágy na Węgrzech i w Parku Narodowym Matsalu w Estonii, przywrócone w ramach projektu.

W wyniku badania satelitarnego odkryto nieznana w przeszłości trasę migracyjną w kształcie pętli, biegnącą od terenów lęgowych w Fennoskandii do siedlisk, na których ptaki nierozmnażające się linieją, i z powrotem do terenów zimowania w Grecji przez Kazachstan, południową Rosję i Ukrainę. Na tej trasie ustalono kilka ważnych punktów odpoczynkowych – to ważne odkrycie dla przyszłych działań na rzecz ochrony tego gatunku.

Innym punktem przełomowym okazało się przyjęcie krajowych planów działań przez Norwegię, Finlandię i Estonię. Plan norweski zakłada na przykład zakaz polowania na wszystkie gęsi w obrębie jesiennego punktu odpoczynkowego na wewnętrznym obszarze fiordu Porsangeren, a także kontrolowanie populacji lisa pospolitego (*Vulpes vulpes*) w okolicach głównych terenów lęgowych gęsi.

Projekt LIFE odegrał też zasadniczą rolę w sporządzaniu międzynarodowego planu działania na rzecz ochrony populacji gęsi małej na zachodnich obszarach palearktycznych. Przyjęcie tego planu w 2008 r. przez Porozumienie o ochronie afrykańsko-euroazjatyckich wędrownych ptaków wodnych powinno umożliwić zachowanie tego gatunku ptactwa wzdłuż jego trasy migracyjnej w perspektywie długoterminowej. ©

Więcej informacji

http://ec.europa.eu/environment/life/project/Projects/index.cfm?fuseaction=home.showFile&rep=laymanReport&fil=LIFE05_NAT_FIN_000105_LAYMAN.pdf

Dyrektywa siedliskowa: ochrona bioróżnorodności Europy

© Shutterstock

W ciągu dwudziestu lat od wejścia w życie dyrektywa siedliskowa stworzyła największą koordynowaną sieć obszarów chronionych na świecie. Wraz z programem LIFE Przyroda – obie inicjatywy obchodzą swój jubileusz – może poszczycić się powstrzymaniem utraty cennych europejskich zasobów bioróżnorodności oraz wspomaganiem odtwarzania niektórych gatunków i siedlisk.

Dyrektywa siedliskowa to najbardziej ambitna inicjatywa, jaka została kiedykolwiek podjęta w celu ochrony bioróżnorodności Europy. Rządy państw UE przyjęły ją w 1992 r. ze względu na rosnące obawy, że obojętność i zaniechanie doprowadzą do zniszczenia tych cennych zasobów. Wraz z dyrektywą ptasią wyznacza ona standardy i ramy ochrony przyrody w obrębie całej UE bez przeszkód w postaci granic politycznych i administracyjnych.

Dyrektywa chroni ponad 1 000 gatunków i około 230 cennych rodzajów siedlisk, takich jak wydmy piaszczyste, wrzosowiska i lasy na obszarach zalewowych, uważane za elementy o istotnym znaczeniu dla Europy, funkcjonujące jako budulec ekosystemów.

Ochrona bioróżnorodności w miejscach posiadających status ustawowych rezerwatów przyrody jest praktykowana od początku XX wieku. Dopiero jednak od momentu utworzenia sieci Natura 2000 miejsca takie oznaczają się na wystarczająco dużą skalę, aby możliwe było powstrzymanie utraty bioróżnorodności.

Natura 2000

Głównym elementem dyrektywy jest Natura 2000, ogólnoeuropejska ekologiczna sieć miejsc chronionych, stworzona w celu zapewnienia ochrony gatunków i siedlisk w ich naturalnym środowisku na terenie całej Unii. Sieć ta, obejmująca ponad 26 tys. obszarów, jest obecnie praktycznie ukończona i obejmuje prawie 18% terytorium UE – obszar odpowiadający powierzchni Niemiec, Polski i Czech łącznie.

Po wyznaczeniu tych obszarów państwa członkowskie decydują, w jaki sposób należy nimi zarządzać, tak aby były nie tylko chronione, ale również przywracane do jak najlepszego stanu. Wymaga to zbiorowego wysiłku władz publicznych, właścicieli gruntów i użytkowników oraz organizacji pozarządowych, ekspertów i całego społeczeństwa.

Natura 2000 nie polega na sztucznym owijaniu cennych miejsc kokonem ochronnym, lecz stanowi koncepcję sprzyjającą włączeniu społecznemu, stawiającą ludzi w centrum wydarzeń. Wspiera ona działania społeczno-gospodarcze, pod warunkiem, że przyczyniają się do osiągnięcia celów w zakresie zrównoważonego rozwoju i zintegrowanego zarządzania.

Zakres sieci Natura 2000 umożliwia nie tylko ochronę najrzadszych okazów dzikiej przyrody i najważniejszych gatunków

DYREKTYWA SIEDLISKOWA: OCHRONA BIORÓŻNORODNOŚCI EUROPY

ssaków i ptaków, lecz również oferuje bezpieczną przystań dla innych, bardziej typowych zwierząt i roślin.

Sieć sprawuje opiekę nad zdrowymi ekosystemami, które dostarczają cennych usług, takich jak słodka woda, składowanie dwutlenku węgla oraz ochrona przed powodzią i erozją wybrzeża. Łączną wartość tych różnych usług ekosystemów szacuje się na 200-300 mld euro rocznie – znacznie więcej niż koszty zarządzania siecią. Sama rekreacja i turystyka na obszarach Natura 2000 generuje roczne przychody na poziomie 5-9 mld euro.

Duża różnorodność projektów

Unijne współfinansowanie wielu działań prowadzonych w ramach dyrektywy siedliskowej wywodzi się z ramienia programu LIFE pod nazwą „Przyroda i różnorodność”. Na przestrzeni ubiegłych 20 lat program zapewnił wsparcie 1 256 projektów przez dostarczenie 1,2 mld euro i wykorzystanie podobnej kwoty w formie wkładów publicznych i prywatnych.

Sieć Natura 2000 w znacznym stopniu skorzystała z tego wsparcia finansowego. Program pomógł w odtworzeniu 320 tys. hektarów cennych siedlisk w całej Europie oraz sfinansował ponad 1 500 planów zarządzania miejscami objętymi siecią Natura 2000. Ponadto jedna trzecia budżetu komponentu programu LIFE o nazwie „Przyroda i bioróżnorodność” została wykorzystana do zakupu 200 tys. hektarów terenów w celu ochrony siedlisk i gatunków.

Siedliska będące głównym celem projektów LIFE obejmują lasy aluwialne, łąki i tereny podmokłe, a stan ich ochrony uległ znacznej poprawie w odpowiednich lokalizacjach sieci Natura 2000. Program LIFE pomógł również w opracowaniu rozwiązań w zakresie długoterminowego zarządzania tymi siedliskami, na przykład przez finansowanie ich planów zarządzania i odpowiedniego wyposażenia oraz opracowywanie najlepszych praktyk.

© Shutterstock

Dziesięć najważniejszych osiągnięć dyrektywy siedliskowej

- 1 Ponad trzykrotne zwiększenie chronionych obszarów przyrodniczych
- 2 Lepsza wiedza na temat bioróżnorodności
- 3 Pomoc ze strony lokalnych interesariuszy w zarządzaniu miejscami objętymi siecią Natura 2000
- 4 Skoordynowane działania na rzecz zachowania bogatego dziedzictwa przyrodniczego Europy
- 5 Utrzymanie tradycyjnych praktyk w zakresie zarządzania gruntami
- 6 Ratowanie zagrożonych gatunków przed wyginieciem
- 7 Zatrzymanie procesu niszczenia cennych siedlisk dzikiej przyrody
- 8 Nowe możliwości rekreacyjno-turystyczne
- 9 Konieczność poszanowania miejsc objętych ochroną Natura 2000 przy nowej zabudowie
- 10 Znaczny wzrost środków na ochronę przyrody

Środki finansowe pomogły chronić takie gatunki, jak niedźwiedź brunatny, kumak nizinny i różne ryby słodkowodne. W Hiszpanii populacja rysia iberyjskiego zwiększyła się na przestrzeni dziesięciu lat z 160 do 230 sztuk. Inne projekty pomogły między innymi w ratowaniu skórek perłorodnych, kozicy pirenejskiej, węgierskiej żmii łąkowej i hiszpańskiego orła cesarskiego.

Świętowanie osiągnięć

Oprócz różnych działań krajowych w ostatnich miesiącach odbyło się kilka ważnych imprez z okazji jubileuszu dyrektywy środowiskowej i sieci Natura 2000. Pierwsza z serii imprez, zainaugurowana przez europejskiego komisarza ds. środowiska Janeza Potočnika, oraz minister środowiska Danii Idę Auker, odbyła się w Jutlandii na północy Danii. Kolejne wydarzenia miały miejsce latem w Polsce, Bułgarii, Słowenii i Hiszpanii.

W październiku bieżącego roku odbędzie się konferencja EURO-PARC w regionie Kempen i Maasland w Genk (Belgia), której tematem będzie jubileusz dyrektywy siedliskowej i programu LIFE oraz ponowne połączenie społeczeństwa z bioróżnorodnością.

Mimo że dyrektywa siedliskowa umożliwia odwrócenie tendencji utraty bioróżnorodności, realizacja jej głównego celu, czyli przywrócenie korzystnego stanu ochronnego dla wszystkich chronionych gatunków i siedlisk, będzie nadal wymagać mnóstwa pracy. Obecnie w korzystnym stanie ochronnym jest tylko 17% gatunków i siedlisk objętych dyrektywą.

Więcej informacji

<http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000>

<http://ec.europa.eu/life>

Więcej za mniej

Komisja zorganizowała grupę panelową wysokiego szczebla, złożoną z krajowych, europejskich i międzynarodowych ustawodawców, przedstawicieli przemysłu i ekspertów, aby pomóc urzeczywistnić wizję i cele planu działania na rzecz Europy efektywnie korzystającej z zasobów w ramach strategii „Europa 2020”. Zebranie inauguracyjne grupy odbyło się na krótko przed przerwą wakacyjną. Grupa ma przedstawić swoje pierwsze konkretne zalecenia w połowie 2013 r., a ostateczne propozycje działań rok później.

Janez Potočnik nie ukrywa faktu, że efektywne gospodarowanie zasobami – jedna z głównych inicjatyw strategii „Europa 2020” – stanowi jego priorytet jako komisarza ds. środowiska. Strategia znosi tradycyjny podział między gospodarką a środowiskiem i łączy te dwie dziedziny bardziej niż kiedykolwiek.

Komisarz podkreśla, że przy coraz większych ograniczeniach zasobów i rosnących cenach zmiana paradygmatu w myśleniu i postępowaniu gospodarczym jest nieunikniona. Pytanie tylko, kiedy to nastąpi. „Mamy następujący wybór: czy zaczniemy przekształcać nasze gospodarki już teraz, aby stworzyć bardziej ekologiczne źródła rozwoju i miejsc pracy oraz poprawić produktywność naszych zasobów, czy też zareagujemy wtedy, kiedy zmuszą nas do tego kryzysy, niedobory zasobów i podwyżki cen” – powiedział podczas otwarcia platformy.

Wyzwanie, jakie stoi przed tą silną grupą składającą się z 34 osób i kierowaną przez byłego premiera Irlandii Johna

Brutona, polega na wniesieniu konkretnego i praktycznego wkładu w zmiany kierunku gospodarczego, który Komisja chce promować. Podobnie jak sama strategia na rzecz efektywnego gospodarowania zasobami platforma angażuje osoby o silnych i zróżnicowanych korzeniach gospodarczych i środowiskowych ze świata polityki, biznesu, społeczeństwa obywatelskiego i środowisk akademickich (zobacz ramka na stronie obok).

Wyzwania i możliwości

Jakiegokolwiek wątpliwości co do tego, że postępowanie w dotychczasowy sposób nie jest już możliwe, rozwiła prezentacja, którą Jeremy Grantham – współzałożyciel jednej z największych firm świadczących usługi zarządzania aktywami na świecie – przedstawił członkom platformy. Pokazał w niej graficznie szybko pogarszającą się sytuację wielu surowców (prezentację można obejrzeć na stronie konferencji – link poniżej).

Presja pochodzi z dwóch głównych źródeł. Pierwszym jest wzrost liczby ludności. Od 1938 r. populacja świata zwiększyła się trzykrotnie. Wcześniej potrzeba było aż 1000 lat na jej podwojenie. Drugim źródłem presji są nowe gospodarki z apetytem na rozwój. Na przykład w 2011 r. same Chiny wykorzystały 53% całości światowych zasobów cementu i 47% rud żelaza.

Grantham zasugerował, że planeta prawdopodobnie mogłaby sobie poradzić z wyzwaniami dotyczącymi energii, metali, wody i gleby, jakkolwiek nie bez znacznych trudności. Podkreślił jednak, że najbardziej palącym problemem jest żywność ze

© Unia Europejska

Ellen MacArthur,
Ellen MacArthur Foundation

Janez Potočnik,
Komisarz ds. środowiska

WIĘCEJ ZA MNIEJ

© Unia Europejska

Członkowie platformy

Przewodniczący: John Bruton
 Wiceprzewodniczący: Janez Potočnik
 Komisarze: 4
 Deputowani Parlamentu Europejskiego: 4
 Ministrowie krajowi: 4
 Organizacje międzynarodowe: 4
 Przedsiębiorstwa i władze regionalne: 9
 Społeczeństwo obywatelskie: 4
 Ośrodki akademickie / ośrodki badań i analiz: 3

względem na rosnącą presję w kwestii wody i gleby, w tym fosforu i potasu; oba te czynniki mają kluczowe znaczenie dla produkcji rolnej, a obecnie nie ma dla nich żadnych substytutów.

Ellen MacArthur, która zastąpiła odbyciem samotnej podróży dookoła świata bez zawijania do portu w wieku zaledwie 24 lat, przedstawiła zrównoważony scenariusz działania. Powiedziała, że właśnie podczas pobytu na morzu, kiedy musiała oszczędnie gospodarować ograniczonymi zasobami, zdała sobie boleśnie sprawę ze znaczenia słowa „skończony”.

Niedawno założyła fundację swego imienia, której celem jest – przez skoncentrowanie się na biznesie, edukacji i komunikacji – przyspieszenie przejścia na generującą gospodarkę obiegu, w której poszczególne elementy są zaprojektowane w taki sposób, aby wszystkie komponenty mogły być usuwane i poddawane recyklingowi z wykorzystaniem energii odnawialnej.

Wskazując na pionierskie przykłady produktów całkowicie zdolnych do ponownego wykorzystania – od dywanów, pralek, telefonów komórkowych po opony i silniki samochodowe – wykazała, że nowy model produkcji, sprzedaży i wykorzystywania produktów w inny sposób mógłby zmniejszyć nacisk na dostępne zasoby, pomóc firmom w osiąganiu zysków i stworzyć miejsca pracy.

Praca do wykonania

Platforma skupia się na trzech kluczowych osiach: gospodarce obiegu, wzmocnieniu ekologii w gospodarce; ustalaniu założeń i mierzeniu postępów z użyciem możliwych wskaźników i celów prawodawstwa; poszukiwaniu metod zachęcania do inwestycji w efektywne gospodarowanie zasobami i zapewnienia niezbędnego finansowania.

W chwili gdy grupa wyższego szczebla rozpoczyna prace, z pomocą doradców Sherpa, pojawia się szereg ważnych zagadnień. Najważniejsze są cele długoterminowe, a nie perspektywy krótkoterminowe. Konieczne jest budowanie świadomości i poczucia braku czasu. Same siły rynkowe nie są w stanie przeprowadzić zmiany paradygmatu w niezbędnym prawodawstwie. Producenci powinni przyjąć większą odpowiedzialność za materiały, które stosują w swoich wyrobach.

Komisja zachęca również do większego udziału w pracy na rzecz stworzenia jednoznacznej strategii efektywnego gospodarowania zasobami z identyfikowalnymi środkami i celami, podobnej do programów energetycznych i programów łagodzenia zmiany klimatu. Specjalna strona internetowa będzie służyła rozpowszechnianiu informacji na temat prac platformy i umożliwi szerszej społeczności wnoszenie własnego wkładu.

Dziękując i dziękował członkom platformy za gotowość do podjęcia czekających ich wyzwań, komisarz Potočnik nakreślił drogę, którą powinni pójść. „Uważam tę platformę za mocny fundament silnej koalicji, której rozwój chciałbym obserwować w przyszłości i której członkowie angażują swoje grupy w przygotowania do nieuniknionych zmian”.

Więcej informacji

http://ec.europa.eu/environment/resource_efficiency/re_platform/about/meetings

Tworzenie nowego pakietu na rzecz czystego powietrza

W ubiegłym roku Komisja rozpoczęła kompleksowy przegląd unijnych przepisów dotyczących jakości powietrza, aby zaktualizować istniejące prawodawstwo oraz uwzględnić najnowsze odkrycia naukowe i środki pozwalające obniżyć koszty. Po szeroko zakrojonych konsultacjach i analizach do końca 2013 r. ma zostać przedstawiony nowy unijny pakiet na rzecz czystego powietrza.

Unijna polityka ochrony czystości powietrza ma długą historię. Na przestrzeni minionych 20 lat doprowadziła do obniżenia poziomów wielu zanieczyszczeń. Emisja ołowiu zmniejszyła się na przykład o około 90%, a emisja dwutlenku siarki o ponad 80%. Mimo tych osiągnięć pozostaje jeszcze wiele do zrobienia zanim osiągnięty zostanie cel określony w szóstym wspólnotowym programie działań w zakresie środowiska naturalnego, dotyczący zabezpieczenia „osiągnięcia poziomów jakości powietrza, które nie powodują znacznego negatywnego wpływu oraz zagrożenia dla zdrowia ludzkiego i środowiska naturalnego”.

W wielu obszarach miejskich przekroczone są ogólnounijne normy jakości powietrza dla pyłów zawieszonych, dwutlenku azotu i ozonu w warstwie przyziemnej, głównie wskutek niewystarczających działań na rzecz ograniczenia transportu i obniżenia poziomu emisji z pojazdów. Europejska Agencja Środowiska szacuje, że na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat 20-50% mieszkańców miast europejskich było narażonych na stężenie pyłów zawieszonych (PM10) na poziomie przekraczającym dzienne limity UE oraz że z takim zanieczyszczeniem powietrza wiąże się 500 tys. przedwczesnych zgonów. Nic dziwnego, że 36% obywateli wymienia zanieczyszczenie powietrza jako jeden z pięciu głównych problemów środowiskowych.

Nowy przegląd

W świetle tych faktów Komisja ustaliła w styczniu 2011 r., że potrzebna jest zmieniona i kompleksowa polityka na rzecz czystości powietrza. Komisja przyznaje, że krótko- i długoterminowe działania na rzecz walki z zanieczyszczeniem powietrza wykraczają poza regulacje środowiskowe. Wymagają one skutecznych działań w innych obszarach, takich jak transport, energia i rolnictwo.

Przegląd ma za zadanie wzmocnienie założeń strategii „Europa 2020” na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Obejmuje również strategię tematyczną dotyczącą zanieczyszczenia powietrza z 2005 r., która stworzyła kompleksowe ramy regulacyjne do

© Shutterstock

36% obywateli wymienia zanieczyszczenie powietrza jako jeden z pięciu głównych problemów środowiskowych.

2020 r., oraz prawodawstwo dotyczące jakości powietrza, określające limity i wartości docelowe dla głównych zanieczyszczeń, niespełnione przez większość państw członkowskich, wraz z konsekwencjami prawnymi.

Szczególną uwagę poświęca się dyrektywie w sprawie krajowych pułapów emisji, która określa krajowe ekonomiczne pułapy zanieczyszczeń na dalekie odległości. Wszelkie zmiany będą uwzględniać porozumienie zawarte w maju 2012 r. dotyczące zaktualizowania protokołu z Göteborga, z bardziej rygorystycznymi pułapami na 2020 r., a urzędnicy będą analizować dalsze ambitne cele na rzecz zmniejszenia transgranicznego zanieczyszczenia powietrza.

Komisja przeprowadziła już internetowe konsultacje publiczne, ustaliła grupę stron zainteresowanych i zorganizowała warsztaty, pozostaje też w ścisłym kontakcie z różnymi organizacjami międzynarodowymi.

Oprócz zweryfikowanej strategii tematycznej dotyczącej zanieczyszczenia powietrza oraz zaktualizowanej dyrektywy w sprawie krajowych pułapów emisji pod koniec przyszłego roku powinny zostać przedstawione dalsze propozycje ustawodawcze i towarzyszące im środki „łagodne”.

Więcej informacji

http://ec.europa.eu/environment/air/review_air_policy.htm